

Кам'янець–Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: «**Технології формування комунікативних компетентностей
учнів початкової школи**»

Виконала: студентка 2 курсу
РОб1– М17 групи
спеціальності 013 Початкова освіта за
освітньою програмою Початкова освіта
Бабій С. Е.

Керівник: **Третяк Н.В.**, кандидат
філологічних наук, доцент
Рецензент: **Гордійчук М.С.**, кандидат
педагогічних наук, доцент

Кам'янець–Подільський – 2018 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. Теорія і практика формування мовленнєвої компетенції в молодших школярів	13
1.1 Психолінгвістичні особливості розвитку комунікативної компетентності молодших школярів.....	13
1.2 Шляхи формування комунікативних умінь і навичок у молодших школярів	24
РОЗДІЛ II. Інноваційні технології у процесі формування комунікативних компетенцій молодших школярів	52
2.1. Методична інтерпретація технологій у роботі з розвитку мовленнєвих умінь молодших школярів	52
2.2. Застосування інтерактивних технологій навчання в системі розвитку комунікативних умінь і навичок	61
2.3. Технології розвивального навчання в системі розвитку мовленнєвих умінь	71
2.4. Експериментальна перевірка навчальних досягнень молодших школярів за поданою методикою.....	78
ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена вагомістю проблеми для методики формування мовленнєвих компетентностей школярів, з одного боку, а з іншого – обмеженістю дослідження проблеми в теоретичному і практичному планах. Державний стандарт початкової освіти передбачає, що поряд з лінгвістичною підготовкою діти мають набути достатній особистий досвід культури спілкування і співпраці в різних видах діяльності. У Державному освітньому стандарті з мови зазначено, що основна мета вивчення рідної мови полягає в мовленнєвому розвитку молодших школярів – формування вмінь висловлюватись в усіх доступних для них формах, типах і стилях мовлення. У зв'язку з цим першочергове завдання вчителя початкових класів – забезпечити формування мовленнєво-мовної компетенції учнів як основи комунікативної.

У сучасних умовах відродження національної школи і реформування освіти в Україні в цілому і мовної зокрема домінуючим стає особистісно орієнтований підхід у навчанні, що забезпечує перехід від авторитарної школи до гуманістичної. Такий процес обумовлений змінами в соціально-політичному житті країни і підтверджується Конституцією України, Законом України “Про освіту”, Державною національною програмою “Освіта” (Україна ХХІ століття) і концептуальними положеннями мовної освіти.

У сучасній педагогічній науці провідними є ті форми і методи освіти, що акцентують увагу на учневі з урахуванням його інтересів, запитів і цінностей як суб'єкта навчального процесу.

Головна мета мовного навчання в початковій школі – формування в учнів комунікативної компетенції, базою для якої є комунікативні вміння, сформовані на основі мовленнєвих умінь і навичок.

Мовленнєва компетенція дітей визнана однією з провідних базових характеристик особистості, що формується в процесі її розвитку. Означений феномен включає в себе вміння адекватно й доречно практично

послугуватися мовленням у конкретних ситуаціях спілкування, використовуючи задля цього як мовні (інтонація), так і немовні (міміка, пантоміміка) засоби виразності мовлення. Мовленнєвий розвиток дитини зумовлений формуванням мовленнєвої, художньо-мовленнєвої, комунікативної компетенцій, що забезпечують її повноцінне спілкування в людському суспільстві. Дитина з добре розвиненим мовленням легко вступає в спілкування з оточуючими, може зрозуміло висловлювати свої думки, бажання, задавати питання, домовитися з однолітками [про](#) спільну діяльність. Інша ситуація складається з дітьми, які мають порушення мовлення. Невиразне мовлення дитини утруднює її взаємини з людьми і нерідко накладає відбиток на її характер.

Сьогодні дедалі більше утверджується в діяльності початкових класів ідея практичної спрямованості курсу української мови. А це вимагає активної мовленнєвої діяльності молодших школярів у навчальному процесі, оскільки виховання соціально активної, духовно багаті особистості неможливо здійснювати без опанування нею рідною мовою й мовленням в усіх її функціях - пізнавальної, комунікативної, стимулюючої, регулятивної.

У період оновлення змісту освіти відповідно до Закону України «[Про](#) загальну середню освіту» відбувається переорієнтація процесу навчання рідної мови на розвиток мовної особистості молодшого школяра, формування його комунікативної компетентності.

Комунікативна компетентність – це здатність вступати в комунікацію, бути зрозумілим, невимушено спілкуватися. Вона передбачає комплексне застосування мовних і немовних засобів, уміння змінювати глибину і коло спілкування, а також вміння інтерпретувати невербальні прояви інших людей. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії і є результатом досвіду спілкування між людьми [24].

Набуття молодшими школярами комунікативної компетентності передбачає розвиток їх усного та писемного зв'язного мовлення. Писемна форма зв'язного мовлення відіграє визначну роль у процесі формування

психіки дитини. Оволодіння нею, як стверджують психологи, суттєво впливає на розвиток інших форм мовлення. Становлення писемного зв'язного мовлення необхідна умова не тільки інтелектуального, а й узагалі гармонійного зростання особистості. Як переконують численні наукові дослідження (Л.С.Виготський, М.І. Жинкін, І.О. Зимня, О.Р. Лурія, В.Я. Ляудіс, І.П. Негре, С.Л. Рубінштейн, І.О. Синиця), розвиток писемного зв'язного мовлення школярів зумовлює переведення психічних процесів у дітей на вищий рівень функціонування, а успіхи в опануванні учнями мовленнєвої компетенції забезпечують і здебільшого визначають здобутки в навчанні з усіх предметів. Зважаючи на важливість оволодіння писемною формою зв'язного мовлення для психічного та соціального формування особистості, проблема розвитку зв'язного мовлення молодших школярів є однією з найбільш актуальних у методиці початкового навчання.

Український учений-педагог М. С. Вашуленко зазначає, що „Мовленнєва особистість - це людина, яку розглядаємо з точки зору її готовності виконувати мовленнєві дії; це той, хто привласнює мову, для кого мова є мовленням. Мовленнєва особистість характеризується не лише тим, що вона знає про мову, а й тим, як вона може її використовувати" [16, с.11].

Саме в початкова школа покликана сформуватися мовленнєву особистість. Але сучасна початкова школа не є досконалою. В.О. Сухомлинський висловлював занепокоєння, що: “Однією з найсерйозніших хиб нашої школи є те, що, навчаючи дітей, працює переважно вчитель”[72]. Цю думку відомого педагога-гуманіста можна застосувати до характеристики навчального процесу й на сучасному етапі. Праця учня, який сидить мовчки за партою, слухає вчителя і намагається запам'ятати те, що йому говорять, - не може забезпечити ні повноцінного формування особистості, ні найвищого щастя людини від успіхів у праці.

Демократичні перетворення, що відбуваються у суспільстві, потребують перегляду усталених підходів до навчання української мови в закладах освіти, і передовсім у загальноосвітній школі. Проголошення

незалежності України, надання українській мові статусу державної спричинилися до значних змін у функціонуванні та ставленні до вивчення української мови.

Згідно з Законом про мови українська мова в школах є засобом навчання і водночас предметом вивчення. А це потребує модернізації, докорінної перебудови вивчення української мови, уникнення авторитаризму, орієнтації на "середнього учня", що гасять ініціативу, нівелюють особистість. Необхідно одноманітні за будовою і технологією заняття замінювати нетрадиційними, новими формами і методами навчання, вироблених практикою останніх років. На жаль, їх застосовують лише окремі талановиті, творчо працюючі вчителі. Навчання мови продовжує бути екстенсивним, пов'язаним не стільки з якісними, скільки з кількісними показниками, що призводить до збільшення обсягу матеріалу. Тому виникла потреба в розробці концепції навчання української мови, яка б відповідала сучасним суспільним і особистісним потребам мовленнєвого розвитку учнів.

Важливими аспектами навчання рідної мови є лінгвістичний і педагогічний. Перебуваючи у тісному взаємозв'язку, ці аспекти (а також деякі інші) сприяють формуванню мовної особистості. Лінгвістичний підхід передбачає всебічне вивчення мови як системи: звучання і значення слів, словосполучень, речень і цілісного тексту... Педагогічний підхід передбачає зразкове володіння рідною мовою, розкриває якості літературної мови... Новим у трактуванні цього аспекту є виховання мовної особистості, яка репродукує рідне мовлення, виявляючи знання мови, мовне чуття й уміння користуватися словом.

У Концепції загальної середньої освіти зазначається, що освітніми результатами початкової школи є повноцінні мовленнєві, читацькі уміння і навички.

Отже, на першому місці серед інших умінь і навичок, яких повинні набути молодші школярі за час навчання в початковій школі, є комунікативні (мовленнєві) уміння і навички. Це ще раз свідчить про те, що комунікативний

розвиток був і залишається важливою умовою успішного навчання учнів початкових класів.

У зв'язку з цим постає проблема мовної освіти та комунікативного розвитку учнів, починаючи з молодшого шкільного віку. За пропонуванням проектом „Державного освітнього стандарту з української мови” основу вивчення змісту навчального предмета становить комунікативно-діяльнісний підхід, де особливого значення набувають саме мовленнєві вміння.

Формування комунікативних умінь і навичок в Україні – провідна проблема сучасної методики навчання мови. Цій проблемі приділяли значну увагу такі провідні педагоги і лінгвісти 19-го століття, як В.Г. Белінський, М.Ф. Бунаков, Ф.І. Буслаєв, В.І. Водовозов, Я.К. Грот, О.А. Потєбня, І.І. Срезневський, К.Д. Ушинський, Ф.Ф. Фортунатов, М.Г. Чернишевський та інші, які бачили мету навчання рідній мові у формуванні мовленнєвих умінь.

Великий внесок у методику розвитку мовлення внесли Л.П.Авдоніна, М.Т. Баранов, Б.М. Головін, Л.К. Граудіна, В.А. Добромислов, Г.М. Іваницька, Н.А. Іполітова, В.І. Капінос, І.Я. Лернер, Б.Т. Панов, А.В. Текучев, Л.П. Федоренко. Але, на жаль, ці вчені зупиняються в основному на характеристиці уроків з розвитку зв'язного мовлення. Комунікативна ж спрямованість у навчанні пропонує роботу над формуванням різних видів мовленнєвої діяльності як на уроках розвитку зв'язного мовлення, так і на тематичних (аспектних) уроках (Т.К. Донченко, А.Ю. Купалова, Н.А. Пашківська).

На комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення мови вказують сучасні вітчизняні і зарубіжні вчені-методисти А.Й. Багмут, В.П. Беломорець, Є.І. Бикова, А.М. Богуш, М.С. Вашуленко, Л.В. Вознюк, І.П. Гудзик, Л.В. Давидюк, В.К. Іваненко, А.Й. Капська, В.О. Корсаков, Т.О. Ладиженська, В.Я. Мельничайко, Г.О. Михайловська, Є.І. Пассов, М.І. Пентиліук, Т.Ф. Потоцька, Г.М. Сагач, Е.Ф. Тарасов, О.Н. Хорошковська, Г.Т. Шелехова й інші.

Сучасна методична наука рекомендує весь процес навчання учнів української мови направляти на формування в школярів мовленнєвих умінь і

навичок, вироблення комунікативної компетенції в результаті активного залучення до вирішення мовленнєво-мисленнєвих завдань. Комунікативні уміння в сучасних школярів розвиваються недостатньо. Це відзначають у своїх працях сучасні українські й російські дослідники, зокрема В.І. Аннушкін, В.П. Беломорець, В.М. Вандишев, І.П. Гудзик, О.Н. Зарецька, С.Ф. Іванова, А.Й. Капська, М.М. Кохтєв, Т.О. Ладиженська, М.Р. Львов, Ю.В. Рождественський, Г.М. Сагач, Н.Г. Чибісова. Рівень комунікативних умінь і навичок не завжди виправдовує ті зусилля, що затрачаються на їхнє оволодіння. Багато в чому це пояснюється тим, що процесу навчання на уроках не завжди властива чітка комунікативна спрямованість, не дивлячись на те, що процес формування комунікативних умінь і навичок передбачений програмою для середніх загальноосвітніх шкіл та поданий у працях С.Д. Абрамовича, М.Т. Баранова, М.С. Вашуленка, І.П. Гудзик, Л.В. Давидюк, А.С. Зимудінової, В.К. Іваненка, А.Й. Капської, В.О. Корсакова, М.Р. Львова, Л.І. Мацько, Г.О. Михайловської, Н.А. Пашківської, М.І. Пентилюк, Г.М. Сагач, О.Н. Хорошковської, М.Ю. Чикаркової та інших.

Низький рівень розвитку комунікативних умінь та навичок школярів пояснюється недостатньою розробленістю технології формування й удосконалення комунікативних умінь і навичок на уроках рідної мови. Принцип комунікативної спрямованості останнім часом порушується на всіх рівнях – лінгвістичному, психологічному, педагогічному.

Учні зазнають труднощів в оформленні усного мовлення через складність операцій, які виконуються мовцем одночасно:

- добір лексичного варіанта мови;
- вибір стилю мовлення;
- граматичне конструювання висловлювання;
- правильна вимова звуків та їх поєднання;
- логіко-композиційне конструювання тексту;
- врахування реакції слухачів на мовлення.

Ці аспекти враховані при створенні програми з української мови, але, щоб займатися ними не тільки на уроках розвитку зв'язного мовлення, необхідні відповідні психолого-педагогічні умови, новий комунікативно орієнтований підхід до уроку.

На сучасному етапі розвитку освіти школа має бути не підготовкою до життя, школа має бути життям. Досягнути цього можна, створюючи інтерактивне середовище навчання, використовуючи парні, групові, колективні форми діяльності. Тому в навчально-виховному процесі повинні ефективно використовуватися такі інноваційні технології: розвивальне навчання; інтерактивні технології; проектне навчання; гуманно-особистісна технологія.

Розбудова української держави, інтеграція в Європейське і світове співтовариство, перехід до високотехнологічного інформаційного суспільства вимагають подальшого переосмислення змісту, методів, форм організації мовної освіти, зокрема в початковій школі. Створення нових ефективних моделей шкільного навчання мови має спрямовуватися на виховання особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє швидко опрацьовувати здобуту інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, вільно орієнтуватися в різноманітних комунікативних ситуаціях. Усе це вимагає комплексного застосування як вербальних, так і невербальних засобів з метою комунікації, вміння спілкуватися в конкретних соціально-побутових ситуаціях, виявляти ініціативність під час спілкування, вільно користуючись усною і писемною формами мовлення. Проблема ефективної організації мовленнєвої діяльності, спрямованої на оволодіння усним і писемним мовленням, постає сьогодні ще з більшою гостротою і у зв'язку з подальшою розробкою її теоретичних основ у комунікативній лінгвістиці, теорії тексту, функціональній стилістиці, психології, психолінгвістиці й лінгводидактиці, підвищенням вимог до результатів навчального процесу з рідної мови.

Найвиразнішою ознакою українського освітнього сьогодення є вихід на цінності компетентісно орієнтованої освіти. Основна мета реформування початкової мовної освіти полягає в запровадженні компетентісного підходу до навчання мови, який передбачає формування її молодших школярів комунікативної компетентності. Сьогодні в теорії та практиці навчання мови в початкових класах особливо гостро стоять проблеми розвитку зв'язного мовлення, творчих здібностей школярів.

Тож соціальна зумовленість удосконалення процесу навчання мови і мовлення, нові наукові досягнення в комунікативній лінгвістиці, теорії тексту, функціональній стилістиці, психології, психолінгвістиці й лінгводидактиці, запити педагогічної науки створюють об'єктивну потребу осмислення концептуальних засад формування комунікативної компетентності молодших школярів. Це і визначило тему магістерської роботи «Технології формування комунікативних компетентностей учнів початкової школи».

Об'єкт дослідження – процес формування мовленнєвої компетентності молодших школярів на комунікативно-діяльнісній основі.

Предмет дослідження – лінгводидактична система навчання усного і писемного мовлення учнів початкових класів з використанням інноваційних технологій.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити методику навчання усного і писемного мовлення молодших школярів з використанням інноваційних технологій у процесі всіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання й письма.

Робоча гіпотеза дослідження полягала у припущенні: ефективність процесу формування мовленнєвих умінь і навичок молодших школярів підвищиться, якщо пропонована методика навчання рідної мови в початкових класах матиме функціонально-стилістичне і комунікативно-діялісне спрямування; формування мовленнєвих умінь і навичок молодших школярів

відбуватиметься з використанням новітніх технологій, спрямованих на розвиток зв'язного мовлення.

Реалізація поставленої мети і перевірка вірогідності висунутої гіпотези потребувала вирішення таких **завдань**: 1) проаналізувати стан проблеми в науково-педагогічній літературі; 2) охарактеризувати ефективні інноваційні методи навчання, що сприяють формуванню комунікативних умінь; 3) визначити та науково обґрунтувати сутність і структуру [поняття](#) „мовленнєва компетенція”; 4) розробити експериментальну методику розвитку зв'язного мовлення учнів початкових класів за допомогою інноваційних методів навчання.

Методологічною основою дослідження стали: дидактичні теорії змісту мовної освіти, концепція мовної освіти в Україні, положення про формування національно свідомої мовної особистості; праці вчених-методистів з проблем навчання школярів мови і мовлення; дослідження психологів та психолінгвістів з проблем сприймання, розуміння і породження форм мовлення; теорія мовленнєвої діяльності.

Методи дослідження: 1) теоретичні: аналіз лінгвістичної, психолінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної літератури з проблеми розвитку зв'язного мовлення; теоретичне осмислення й узагальнення передового педагогічного досвіду вчителів з метою аналізу досліджуваної проблеми, теоретичного обґрунтування і створення системи роботи з розвитку зв'язного мовлення; [комплексний аналіз](#) можливостей мовного і мовленнєвого матеріалу [відповідно](#) до цілей і завдань роботи з розвитку зв'язного мовлення;

2) емпіричні: діагностичні (бесіди); експериментальні ([педагогічний](#) експеримент: констатувальний, формувальний), які були застосовані для педагогічного оцінювання рівня сформованості комунікативно-мовленнєвих умінь, експериментального обґрунтування актуальності та доцільності обраної проблеми, перевірки ефективності пропонуваної системи роботи з розвитку зв'язного мовлення учнів.

Практичне застосування: здобуті результати можуть бути використані вчителями в процесі викладання рідної мови в початкових класах, студентами педагогічного факультету під час педагогічної практики. Впровадження у практику запропонованих завдань та вправ збагатить методику проведення роботи над удосконаленням мовно-мовленнєвого розвитку учнів, позитивно вплине на ефективність початкового навчання мови в цілому.

Апробація і впровадження результатів дослідження відбувалися на уроках української мови та читання в початкових класах під час педагогічної практики. Основні положення дипломної роботи обговорювалися на засіданні кафедри.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 96 сторінок, з них – основного тексту – 88 сторінок.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можна зробити висновки, що мовна [освіта](#) в Україні передбачає вдосконалення технологій навчального процесу. Зважаючи на те, що роль української мови в нашому суспільстві значно зростає, мовна і мовленнєва компетенції учнів ґрунтуються на усвідомленні основної функції української мови – комунікативної, яка забезпечує мовленнєву діяльність її носіїв і впливає на їх [духовний розвиток](#).

Розвиток мовлення у школі – це формування в учнів умінь і навичок вправно й правильно, відповідно до норм літературної мови, у тому числі [стилістичних](#), користуватися мовою як засобом спілкування й пізнання. Мовленнєвий розвиток неможливий без формування у школярів системи уявлень про функціонування мовних одиниць різних рівнів (фонетичного, лексичного, граматичного). Вони мають навчитися доречно вживати лексичні, [морфологічні](#) й синтаксичні мовні засоби відповідно до стилю і типу мовлення, оскільки розвиток мовлення учнів – одне з практичних завдань навчання рідної мови, яке має важливе соціальне значення.

Інноваційний підхід до вивчення мови забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, активне функціонування інтелектуальних і вольових сфер, сприяє розвитку творчої особистості. Створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини - основна мета, що покладена в основу інноваційних технологій навчання. Багато з них варті уваги сучасного педагога, який прагне дати якісний рівень знань, зробити урок цікавим, досягти максимального взаєморозуміння і співпраці між вчителем і учнем.

У сучасній початковій школі вчителі-практики керуються у своїй роботі розумінням того, що кожному учневі властиві тільки йому особливості характеру, пізнавальної діяльності. Однією із особливостей сучасного навчання є наполеглива праця педагогів над утвердженням кожного школяра як неповторної особистості, розвитком творчих здібностей усіх учнів,

виявленню обдарованих дітей. Використання інноваційних технологій на уроках – це ключ до вирішення багатьох завдань, і насамперед - підвищення рівня свідомого і міцного засвоєння навчального матеріалу кожним учнем на уроці, оволодіння вміннями самостійно набувати нових знань тощо.

Однак, незважаючи на це, дослідження показало, що в сучасній школі рівень застосування інноваційних технологій навчання не завжди відповідає психолого-педагогічним основам їх запровадження.

На основі дослідженої проблеми, ми дійшли висновку, що сьогодні жодного творчого вчителя, адміністратора не може задовольнити типовість в організації і здійсненні начально-виховного процесу, низький рівень якості освіти, що і зумовлює запровадження у систему освіти інновацій. Щоб докорінно реорганізувати систему освіти, створити модель національної школи, заснованої на наукових підходах, треба, щоб змістовний, методичний, психологічний, навчально-виховний аспекти були чітко орієнтовані на розвиток конкретної особистості. А це можливо лише тоді, коли буде створена і наперед спрогнозована модель організації інноваційної методики чи технології. Інтенсивно розробляються і запроваджуються у навчальний процес різні види розвивального навчання. У роботі ми охарактеризували види і методи розвивального навчання, виявивши ефективні види діяльності на уроці.

Так, важливе місце посідає перевірка вміння учнів застосовувати засвоєні знання у практичних видах робіт. Це, в основному, завдання для фонетичного й граматичного (морфологічного і синтаксичного) розбору. Ефективними виявилось запровадження у практику різноманітних форм роботи розвивального характеру при вивченні лінгвістичних тем, першочерговим завданням яких є насичення і уточнення словника дітей, надання висловлюванню образності, збагачення мовленнєвої практики. Переконаливо доводить свою ефективність система вправ, спрямована на розвиток творчої уяви учнів при опрацюванні морфологічних категорій, що є завершальним етапом у формуванні граматичних понять у молодших класах.

До інших ефективних форм уроку розвивального характеру, які використовують учителі, доцільно віднести схеми-опори, за допомогою яких учні складають правило, узагальнюючи свою діяльність під час порівняння, зіставлення, дослідження тощо. Таблиці пропонується "прочитати" "озвучити", до сказаного навести приклади. Учні визначають ознаки предмета, знаходять спільне, відмінне і подібне. Цілісний предмет розкладається на частини, аналізується і порівнюється сказане. Справжньою гімнастикою розуму є вправи на встановлення причин, змін, наслідків мовних процесів. Заслуговує на увагу формування навичок самоконтролю в ході навчання учнів грамоти З цією метою проводиться поопераційне пояснення способу дії, зіставлення зі зразком, конкретний прийом перевірки, опора на пам'ятку, алгоритмічний припис, взаємоконтроль, диференційований підхід до виправлення помилок тощо.

Використання інтерактивних технологій – дозволяє зреалізувати основні засади особистісно-орієнтованого навчання. Застосування інтерактивних технологій на уроках читання та рідної мови дає змогу створювати навчальне середовище, що допомагає учням формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення, виявляти і реалізовувати індивідуальні можливості.

Аналізуючи інноваційні форми і методи навчання, ми вважаємо, що важливими формами навчання є імітаційні. У початковій школі - це гра. Завдяки грі на кожному уроці можна досягти високої активності учнів, колективної та індивідуальної розумової діяльності. Цей важливий елемент розвивального навчання доцільно успішно використовувати на уроках української мови. До гри слід підходити не як до розваги, а як до серйозної навчальної роботи розвивального характеру.

Аналіз результатів експериментального дослідження показав, що використання інноваційних технологій на уроках української мови і читання позитивно впливає на формування комунікативних умінь молодших школярів. Уміло організована інтеграція сучасних педагогічних технологій

інтерактивного, особистісно-орієнтованого, проектного навчання на основі постійного розвитку мовлення і мислення учнів дасть змогу розвивати творчі здібності, формувати творчу особистість учня.

Отже, в процесі теоретичного вивчення проблеми і практичного впровадження інноваційних технологій, ми переконались, що це допоможе вчителю якнайглибше розкрити індивідуальні можливості кожного учня, враховувати їх у процесі навчання. Причому впровадження інтерактивних, розвивальних та інших новітніх технологій навчання на уроках в початкових класах повинно здійснюватись у певній системі.

Невпорядковане, епізодичне використання інновацій не приведе до бажаних результатів і не допоможе вчителю повністю розвинути розумові можливості кожного учня. Дослідження показало, що при дотриманні визначених у роботі вимог, рівень пізнавальних та навчальних можливостей учнів, а також їх загальний рівень розвитку значно зростає.

Системне запровадження новітніх технологій у школі сприяє тому, що учні поступово починають самостійно вчитися, критично мислити, використовувати свої знання у повсякденному житті. І саме початкова ланка освіти є фундаментом формування комунікативних умінь як пріоритетного напрямку виховання інтелектуальної творчої особистості сучасної молоді людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абасов З. Подготовка к инновационной педагогической деятельности / З.Абасов // Педагогіка – 2002 - №3. – С.106 – 108.
2. Амонашвили Ш.О. Психологические основы педагогики сотрудничества / Ш.О. Амонашвілі. -К.: Освіта, 1991. – 286 с.
3. Артемчук І.В. Особливості психолого-педагогічної корекції усного зв'язного мовлення дітей / І.В. Артемчук // Науковий часопис: Психол. науки. - К.: НПУ імені М.П.Драгоманова. - 2004. - Серія 12. - Вип.2 (26). - С.165-170.
4. Барановська Л.В. До теоретичних засад формування культури мовлення // Л.В. Барановська / Педагогіка і психологія. – 1997. – №3. – С. 33-37.
5. Безлюдна Н. Технологія розвивального навчання в Павлиській школі / Н. Безлюдна // Рідна школа. -2000. - №2.-с.69-71.
6. Безруких М.М. Знаете ли вы своего ребенка / М.М.Безруких, С.П.Ефимова. – М.: Просвещение, 1991. – 176 с.
7. Беляева А.В. Монолог, диалог, полилог в ситуациях общения // Психологические исследования общения / А.В. Беляева, С. Майклз / [под ред. Б.Ф. Ломова и др.]. – М.: Наука, 1985.
8. Бих І. Мовно-мовленнєвий розвиток учнів початкових класів як необхідна умова успішного навчання / І. Бих // Магістр. – 2005. – Вип.1. – С. 95–98.
9. Бібік Н. М. Пізнавальний інтерес як умова суб'єктності навчання молодших школярів / Н. М. Бібік // Педагогічний дискурс: зб. наук. праць / гол.ред. – Хмельницький: ПП Балюк І. Б., 2011.– Вип. 10. – С.51–53.
10. Білецький А.О. Про мову і мовознавство: Навч. посібник для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів / А.О.Білецький. – К.: АртЕк, 1997. – 224 с.
11. Богуш А.М. Мовленнєвотворче самовираження дошкільника/

А.М.Богуш , Л.І. Березовська / Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. академіка С.Д. Максименка. – Київ: Главник, 2005. – Вип. 26, в 4-х томах. – Т. 1. – 508 с.

12. Большая Советская Энциклопедия (В 30 томах) / Гл. ред. А.М. Прохоров. – Изд. 3-е. – Т. 22. – М.: Советская Энциклопедия, 1975. – 628 с.

13. Варзацька Л.О. Рідна мова й мовлення. Розвивальне навчання в початкових класах / Л.О.Варзацька: Монографія. – Вид. 2-ге, доп., удосконалене. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2004. – 312 с.

14. Варзацька Л.О. Активізація мовленнєвої діяльності учнів / Л.О. Варзацька // Початкова школа.- 1991 - № 2 – С. 23-28.

15. Вашуленко М.С. Літературна творчість В.О. Сухомлинського в нових підручниках для початкової школи / М.С.Вашуленко // Початкова школа. – 2003. – № 9 – С. 3-5.

16. Вашуленко М.С. Удосконалення змісту і методики навчання української мови в 1-4 класах / М.С.Вашуленко. -К., 1991.- С.26-28.

17. Вашуленко М.С. Лінгводидактичні орієнтири сучасної початкової мовної освіти в Україні. / Вашуленко М.С. // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Випуск 50. – ЛНУ ім. І Франка, 2010 – 0,5. 35.

18. Вашуленко М. С. Авторська концепція підручників з української мови нового покоління для початкової школи / М. С. Вашуленко // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол.; наук. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2012. – Вип. 12.– С. 50–56.

19. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. Мови / І.Р.Вихованець, К.Г. Городенська / За ред. І.Вихованця. – К.: Пульсари, 2004. – 400 с.

20. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.

21. Волинець А.Г. Сучасні технологічні інновації і школа майбутнього / А.Г. Волинець // Рідна школа. -1993. -С.30-33.

22. Воскресенська Н. О. Дидактичний матеріал з розвитку мови в 4 класі чотирирічної початкової школи: Посібник для вчителя / Н.О.Воскресенська, А. О.Свашенко. – К.: Рад. шк. – 1990. – 96 с.
23. Выготський Л.С. Мышление и речь. Проблемы психологии развития ребенка / Л.С. Выготский. – М.: Просвещение, 1976. – 514с.
24. Ганич Д.І. Словник лінгвістичних термінів / Д.І.Ганич, І.С. Олійник. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
25. Гез Н.И. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Н.И.Гез, М.В.Ляховицкий, А.А.Миролюбов, С.К.Фоломкина, С.Ф.Шатилов. – М.: Высшая школа, 1982. – 373 с.
26. Горелов И.Н. Основы психолінгвістики / И.Н.Горелов, К.Ф.Седов. – М.: Лабиринт, 1998. – 256 с.
27. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») // Освіта. - №44-46. – 1993. – 16с.
28. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2001. – №1. – С. 28-41.
29. Державний стандарт загальної середньої освіти. Українська мова // Дивослово. – 1997. – №7. – С. 18-28.
30. Дерев'янюк М.Л. Вивчення граматичного матеріалу як ефективний засіб удосконалення мовленнєвих умінь / М.Л. Дерев'янюк // Зміст і технології шкільної освіти: Матеріали звітної наукової конференції Інституту педагогіки АПН України. – Ч. I. – К.: Педагогічна думка, 2005. – С. 59-60.
31. Дорошенко С.І. Основи культури і техніки усного мовлення / С.І.Дорошенко: Навчальний посібник / Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – 2-е вид., перероб. і доп. – Харків: ОВС, 2002. – 144 с.
32. Дорошенко С.І. Розвиток мовлення молодших школярів / С.І. Дорошенко. – К.: Освіта, 1987. – 124 с.
33. Дусавицький А.К. Развитие личности в учебной деятельности / А.К. Дусавицький. –Х., 1996.

34. Дьяченко М.И. Психологический словарь-справочник / М.И.Дьяченко, Л.А.Кандыбович – Мн.: Харвест, М.: Аст, 2001. – 576 с.
35. Зінченко В.І. Використання інтерактивних форм і методів навчання в ході реалізації навчальних програм в початкових класах / В.І. Зінченко // Початкове навчання та виховання. - 2006. - №19-21. - С. 35-37.
36. Зубкова Л.П. Общая теория языка в развитии / Л.П.Зубкова : Учебное пособие. – М.: Изд-во РУДН, 2002. – 472 с.
37. Казанджиєва М.С. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь у процесі роботи з навчальними текстами шкільних предметів немовного циклу / М.С.Казанджиєва. Автореф. ...канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія і методика навчання російської мови. – К., 1999. – 20 с.
38. Калмикова Л. Психолінгвістичні і лінгвометодичні підходи до змісту мовленнєвих навичок і вмінь / Л. Калмикова // Початкова школа. – 2003. – №5. – С. 5-7.
39. Комар О. Навчання школярів за інтерактивними методами / О. Комар // Рідна школа. - 2006. - №5. - С.57-60.
40. Концепція мовної освіти 12-річної школи // Дивослово. – 2002, – № 8. – С. 59-65.
41. Крутій К.Л. Граматична норма як компонент культури мовлення дитини дошкільного віку / К.Л.Крутій // Науковий вісник Південноукраїнського державного університету ім. К.Д.Ушинського. Збірник наукових праць. – Випуск 4-5. – Одеса, 2002. – С. 155-161.
42. Леонтьев А.А. Основы психолінгвістики / А.А.Леонтьев. – 3-е изд. – М.: Смысл; СПб: Лань, 2003. – 287 с.
43. Леонтьев А.А. Психолінгвістические единицы и порождение речевого высказывания / А.А.Леонтьев. – М.: Наука, 1969. – 312 с.
44. Леонтьев А.А. Психология речевого общения / А.А.Леонтьев. Автореф. дис....докт. псих. наук: 19.00.01 – М., 1975. – 40 с.

45. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность / А.А.Леонтьев. – М.: Просвещение, 1969. – 214 с.
46. Лещенко Г.П. Мовленнєва компетенція як основний компонент комунікативної україномовної компетенції школярів / Г.П. Лещенко // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. – Серія: Педагогіка. – 2004. – №1. – С.26-30.
47. Лопатка Р.Т. Функціонально-комунікативний підхід у навчанні української мови / Р.Т. Лопатка // Рідні джерела. – 2003.– №1.– С. 28-31.
48. Лурия А.Р. Письмо и речь. Нейролингвистические исследования / А.Р.Лурия. Учебное пособие. – М.: Издательский центр "Академия", 2002. – 352 с.
49. Любина Г.А. Детская речь: "нормы" и диагностика речевого развития / Г.А. Любина // Ребенок в детском саду. – 2004. – № 3. – С. 25-26.
50. Максимкіна І.В. Комплексні завдання для розвитку мовлення учнів 1-3 класів / І.В. Максимкіна // Початкова школа. – 1985. – №2. – С. 79-80.
51. Маркадіна Л.О. Використання сучасних технологій у педагогічній діяльності / Л.О. Маркадіна // Початкова школа. 1995, №7.
52. Методика викладання рідної мови в середніх навчальних закладах / За ред. М.І. Пентиліук: Підручник для студентів-філологів. – К.: Ленвіт, 2000. – 264 с.
53. Методика викладання української мови: Навч. посібник / С.І. Дорошенко, М.С. Вашуленко та ін. – К.: Вища шк., 1989. – 423 с.
54. Методика і практика викладання рідної мови в початковій школі / 36 статей. – Львів, 2001. – 132 с.
55. Мініна О.Л. Критерії і норми оцінки комунікативно-мовленнєвих умінь школярів / О.Л. Мініна // Педагогічні науки: Зб. наук. пр.– Херсон: Атлант.–1999.–Вип. ІХ.–С.322-324.

56. Пархоменко М. Методика роботи над словом, текстом на уроках читання / М.Пархоменко // Початкова школа. – 1997. – №7. – С. 44–48.
57. Пассов Е.И. Основы методики обучения иностранным языкам / Е.И.Пассов. – М.: Русский язык, 1977. – 216 с.
58. Пашковская Н.А. Коммуникативно-ориентированный курс языка / Н.А. Пашковская // Русский язык в школе. – 1992. – №11-12. – С. 4-6. 3
59. Пентилюк М.І. Вивчення української мови в школах з російською мовою навчання / М.І.Пентилюк . – К.: Рута, 2000. – 128 с.
60. Петрук О.М. До проблеми навчання української мови на функціонально-комунікативних засадах / О.М.Петрук // Нова педагогічна думка. – 2003. – №3. – С. 70-71.
61. Плющ М.Я. Словотворення та вивчення його в школі / М.Я.Плющ. – К.: Рад. школа, 1985. – 127 с.
62. Пономарьова К. І. Розвиток мовленнєвотворчих здібностей молодших школярів у контексті ідей В. О. Сухомлинського / К. І. Пономарьова // Наукові записки. Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Випуск 123. – Том І. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – С. С. 259-262.
63. Практикум з методики навчання української мови / Колектив авторів за редакцією М.І. Пентилюк: С.О. Караман, О.В. Караман, О.М. Горошкіна, А.В. Нікітіна, І.В. Гайдаєнко, Т.Г. Окуневич, З.П. Бакун, Н.М. Дика. – К.: Ленвіт, 2003. – 302 с.
64. Прищепа О. Ю. Розвиток мовленнєвої компетентності учнів 1–2 класів / О. Ю. Прищепа // Початкова школа. – 2013. – № 8. – С. 17–20.
65. Психолінгвістика в очерках и извлечениях: Хрестоматия: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Авт. - сост. В.К. Радзиховская, А.П. Кирьянов, Т.А. Пекишева и др. / Под общ. ред. В.К. Радзиховской. – М.: Издательский центр "Академия", 2003. – 464 с.

66. Сидор Е. Вправи для розвитку в учнів загальнонавчальних, комунікативних і творчих умінь / Е.Сидор // Початкова школа. – 2001. – №6. – С. 19-23.
67. Синиця І.О. Психологія усного мовлення учнів 1-3 класів / І.О.Синиця. – К.: Радянська школа, 1974. – 140 с.
68. Скуратівський Л. Мотив як рушійна сила пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення мови / Л.Скуратівський // Дивослово. – 2005. – № 2. – С. 2-4.
69. Сластелін В.А. Педагогіка: інноваційна діяльність / В.А.Сластелін, Л.С.Подимова. -К., 1997.
70. Старагіна І. Особливості мовленнєвого розвитку дитини в системі розвивального навчання / І.Старагіна, О.Чеснокова // Початкова школа. – 2002. – №3. – С. 51-53.
71. Стребна О.В., Соценко А.О. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи / О.В.Стребна, А.О.Соценко. –Х.: Вид.група "Основа", 2007 – 174с.
72. Сухомлинський В.О. Слово рідної мови / В.О. Сухомлинський // Українська мова та література в школі.-1968.№ 12.-С.10.
73. Телячук В.П., Лесіна О.В. Інноваційні технології навчання в початковій школі / В.П.Телячук, О.В.Лесіна.-Х.:Вид група "Основа": "Тріада +",2007.-240с.
74. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: В.М.Русанівський, О.О.Тараненко (співголови), М.П.Зяблюк та ін. – К.: Українська енциклопедія, 2000. – 752 с.
75. Фурман А.В. Методологічний аналіз систем розвивального навчання / А.В. Фурман // Педагогіка і психологія. - 1995, №1.
76. Хорошковська О.Н. Розвиток українського мовлення молодших школярів / О.Н. Хорошковська // Початкова школа. – 1997. – №8. – С. 14-16.
77. Чекіна О. Нестандартні форми проведення уроку / О. Чекіна // Початкова освіта.-2004. -№ 5.- С. 2-13.

78. Шевченко С. Впроваджуємо нові освітні технології / С. Шевченко // Освіта.-1997.-3-10 вересні.-С.9.
79. Эльконин Д.Б. Как учить детей читать / Д.Б.Эльконин. - М., 1976.
80. Ющук І. Роздум про мету викладання рідної мови в школі / І.Ющук // Дивослово. – 2004. – № 9. – С. 10-14.
81. Яновські Л. Нові цілі, нові підходи // Л. Яновські / Рідна школа.- 1997.-№6.-С.43.